

Лекція №14. Декоративно-ужиткове мистецтво XIX ст.

План.

- 1. Загальна характеристика капіталістичних відносин.*
- 2. Народне прикладне мистецтво.*

Наприкінці XVIII — в першій половині XIX ст. тривав процес розкладу феодально-кріпосницького ладу і розвитку капіталістичних відносин. У країні розвивалися товарно-грошові відносини, зростав суспільний поділ праці, що вів до постійного збільшення міського населення за рахунок сільського.

Характерний для міського ремесла періоду феодалізму цеховий лад, що відзначався замкнутістю та бар'єрами, в міру виникнення мануфактур, зростання торговельного капіталу та розширення ринків стає гальмом у дальшому піднесенні промисловості і торгівлі. Тому, починаючи з кінця XVIII ст., структура ремісничих організацій змінюється. В першій половині XIX ст. цеховий лад був остаточно скасований і міські ремісники поступово злилися з сільськими.

В першій половині XIX ст. на Україні почався розвиток капіталістичної промисловості, що мав три етапи: дрібне товарне виробництво (переважно сільські промисли), капіталістична мануфактура, фабрика (велика машинна індустрія).

Мануфактура (від лат. manu- - рука та factura - виготовлення) - одна із ранніх форм капіталістичної організації промисловості, за якої зберігається реміснича техніка, але виробництво вже засноване на кооперації й технічному розподілі праці серед працівників.

Вже наприкінці XVIII ст. з'являються перші фарфорові та фаянсові заводи. У XIX ст. виникає ряд текстильних підприємств, скляних заводів та інших художньо-промислових майстерень, на яких працювали здебільшого робітники-кріпаки.

«Весна в Україні»

«Вечір»

«Полювання»

«Полтавицина. Тихий вечір»

Рисунок 1 – картини художника С. Васильківського

В умовах поглиблення кризи кріпосницької системи і зародження капіталістичних відносин завершується процес утворення української народності в більш стійку, історично сформовану спільність людей — у буржуазну націю.

Провідну роль у розвитку демократичної української культури відігравала культура трудових мас, народна творчість, пісня, музика та мистецтво, які були невід’ємною частиною побуту і праці селян.

Народне прикладне мистецтво в після реформенний період мало здебільшого характер кустарних промислів. На першому етапі капіталістичного розвитку художні промисли ще зберігали високий творчий рівень, продовжували реалістичні традиції минулого. Саме в цей період були створені видатні пам’ятки народного прикладного мистецтва в усіх його видах — в народному одязі, килимарстві, художній різьбі по дереву, кераміці, вишивці тощо, які в значній мірі збереглися до нашого часу. Але згодом, наприкінці XIX і особливо на початку XX ст., на художніх промислах почав позначатися негативний вплив капіталістичного виробництва і буржуазної культури.

Капіталізм з його нещадною експлуатацією трудящих зводив цехового майстра чи сільського ремісника до рівня виконавця, витісняв творче начало в

самого процесі праці. З другого боку, він насаджував у побуті буржуазії лжемистецтво, завданням якого було демонструвати багатство і розкіш. Творчість народу оголошувалася не вартою уваги.

Велику роль у підтримці, збереженні та правильній оцінці народного мистецтва відіграли прогресивні кола художньої інтелігенції, зокрема революціонери-демократи. Відзначаючи велич народної творчості, Іван Франко говорив: «Швидше поет здужає написати найвеличнішу оду, ніж людову пісню. Я вважаю написання такої пісні за найвищий доказ поетичної майстерності».

Значний внесок у вивчення та пропаганду народного прикладного мистецтва зробили художники С. Васильківський (Рисунок 1), В. Кричевський, І. Левинський, М. Самокиш, П. Сластіон, О. Кульчицька (Рисунок 2, 3, 4) та ін.

Рисунок 2 – О. Кульчицька, «Діти на Леваді», Косів, 1908р.

Для збереження народних художніх промислів вживалися деякі заходи з боку земств та окремих заможних любителів-меценатів.

У Полтаві, наприклад, у 1904 р. було засновано так званий кустарний склад, який займався реалізацією творів народного мистецтва на комісійних засадах. При складі існував музей, який поряд з постійною експозицією влаштовував виставки кустарних промислів, що неодноразово демонструвалися за кордоном. Полтавським земством було засновано також кілька учбово-кустарних майстерень та шкіл.

Рисунок 3 – О. Кульчицька, «Гуцульське весілля», 1943р.

Рисунок 4 – О. Кульчицька, «Портрет сестри в білому», 1912р.

На Київщині народними промислами займалося Київське кустарне товариство, очолюване М. Біляшевським, Г. Павлуцьким та Д. Щербаківським. Воно організувало кустарні склади, влаштувало декілька виставок. Твори народного мистецтва поширював також магазин товариства «Просвіта» в Києві.

Рисунок 5 - Павільйони рільничо-промислової виставки на пляжу Яблонівських (нині-площа Петрушевича). Фото 1877 року

*Рисунок 5 - Площа Петрушевича у Львові, вид з вулиці Шота Руставелі.
Фото наших днів*

Рисунок 6 - Граф Володимир Дідушицький (1825-1899) – головний організатор виставки 1877 року у Львові

Рисунок 7 - Головний павільйон виставки 1877 року у Львові. Фото 1877 року

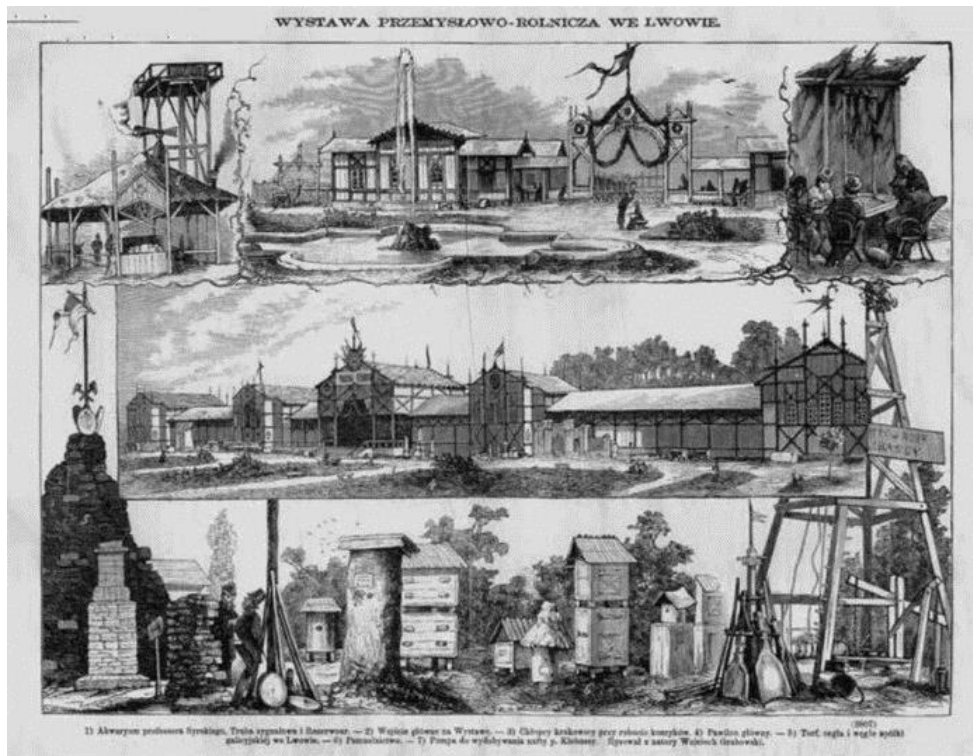

Рисунок 8 - Сторінка з тогочасної преси із анонсом виставки 1877 року у саду Яблоновських

Рисунок 8 - Павільйон із продукцією фабрики металевих виробів Зигмунта Мозера. Фото 1877 року

Певну роботу було проведено і на західноукраїнських землях, що входили до складу Австро-Угорщини. Після першої Галицької сільськогосподарської виставки 1877 р., (Рисунок 5,6,7) один з відділів якої присвячувався кустарним промислам, було створено так звану Сталу комісію для промислових справ, яка сприяла відкриттю декількох шкіл та майстерень, організації товариств і об'єднань, що виробляли та збували кустарні вироби.

Ці заходи, хоч і принесли деяку користь, проте в умовах капіталістичної системи не могли зробити суттєвого впливу на стан художніх промислів, які напередодні Жовтневої революції перебували у занепаді.

Чудові традиції народного прикладного мистецтва були відроджені і отримали всебічний розвиток лише в радянський час. Велика творча спадщина народу лягла в основу культурного будівництва країни соціалізму.

Література:

1. Зотов М. В. Українська та зарубіжна культура: словник культурологічних термінів: навч. посіб. / М. В. Зотов, А.В. Клімачова, В.О. Таран . — Київ: «Центр учбової літератури», 2009. — 264 с.
2. Білик Б.І. Історія української та зарубіжної культури: навч. посіб. 2-ге вид. / Б.І. Білик. — Київ: Вища школа: Знання, 2000. — 325 с.
3. Русанівський В.М. Культура українського народу: навч. посіб. / В.М. Русанівський В.М. — Київ: Либідь, 1994. — 272 с.
4. Зязюн І. А. Культурологія. Українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / І. А. Зязюн — Київ: Знання, 2007. — 567 с.
5. Яртись А. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і доп. / А Яртись — Львів: Світ, 2005. — 568 с.
6. Бичко А.К. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: курс лекцій: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / А.К. Бичко Київ: —Либідь, 2007. — 390.

7. Хоменко В.Я. Українська і світова культура: підручник./ В.Я. Хоменко. — Київ: Україна, 2002. — 332 с.
8. Лукань В. Г. Історія українського мистецтва: конспект курс лекцій./ В. Г. Лукань Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 192 с.
9. <https://www.slideshare.net/puzia/ss-55908657>